

www.osvita.org.pl

Марина Машовець

заступник директора Педагогічного інституту з науково- методичної та навчальної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент м. Київ, Україна

Природничо-математична підготовка майбутніх дошкільних педагогів – необхідна умова ефективної реалізації Базового компоненту дошкільної освіти

Науковий світогляд, просякнутий природознавством і математикою, — це величезна сила не тільки теперішнього, але й майбутнього (В.І.Вернадський).

У статті в порівняльному аспекті розглядаються сучасні підходи до процесу професійної підготовки майбутніх дошкільних педагогів і майбутніх учителів початкової школи у вищій школі та можливості взаємозумовлення програм підготовки практичними потребами освітньої галузі.

Ключові слова: професійна підготовка, освітній процес, навчальна програма, інтегративна модель, природничо-математична підготовка, якість дошкільної освіти.

www.osvita.org.pl

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. В сучасних умовах розвитку дошкільної освіти актуальним залишається питання чіткого окреслення методологічних засад її змісту, що водночас мають ґрунтуватися на національних надбаннях освіти та культури і враховувати сучасні європейські освітні тенденції. Багатоаспектна діяльність дошкільних навчальних закладів потребує внесення змін у систему підготовки таких фахівців дошкільної освіти, рівень професійної компетентності яких дозволив би ефективно і якісно зреалізувати ці завдання. На вдосконалення системи професійної педагогічної підготовки спрямовано цілий ряд державних документів, серед яких – Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» (1993 р.), Державний галузевий стандарт вищої освіти за напрямом підготовки «Дошкільна освіта» (2010 р.), Національна рамка кваліфікацій (2012 р.) та ін. Зазначимо, що всі вищевказані державні документи окреслюють стратегічну спрямованість освітньої політики, однак сучасні соціокультурні умови розвитку держави диктують необхідність мобільних та продуктивних змін, що відповідали би потребам соціуму та корелювали з освітніми стандартами перших двох ланок – дошкільною освітою та початковою освітою. Базовий компонент дошкільної освіти (2012р.), як оновлений Державний стандарт дошкільної освіти, виступає регулятором якості дошкільної освіти та засвідчує «...вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років» і презентує «...сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи». Логіка побудови освітнього процесу за дидактичними принципами перспективності та наступності має передбачати безконфліктний перехід дитини від дошкільної освіти до початкової школи, сприяючи подальшому розвитку особистості дитини та набуття нею життєво

www.osvita.org.pl

необхідних компетенцій. Зважаючи на протиріччя, що притаманні сьогодні практиці взаємодії двох перших ланок освіти, наголошуємо на ролі дошкільного педагога в установленні чіткого розуміння взаємозв'язку між ДНЗ і початковою школою. До рівня професійної компетентності вихователя дітей дошкільного віку висуваються особливі вимоги: високий рівень особистісного розвитку, наявність у нього здатності до постійного саморозвитку, наявність глибоких, достовірних знань та умінь у різноманітних галузях пізнання. Тому важливим напрямом сучасної педагогічної науки є пошук засобів, що забезпечують процес становлення особистості педагога, який би відповідав запитам сучасного суспільства та виступав носієм гуманістичних цінностей, взірцем духовно-моральних якостей та високої педагогічної культури, був здатним продукувати інноваційні процеси в теорії і практиці дошкільної освіти. Підготовка фахівців у вищій школі неможлива без переосмислення і оновлення змісту освітньо-професійних програм напрямів підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» та 6.010102 «Початкова освіта».

Аналіз наукових досліджень, на які спирається автор. Проблемі формування професійної компетентності майбутнього педагога присвячено ряд досліджень. Науково-методичні підходи до її вирішення розглядаються в дослідженнях Г.О.Балла, І.Д.Беха, В.І.Бондаря, Н.М.Бібік, І.А.Зязюна, Л.Л.Хоружої та ін. Важливі аспекти професійної підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти знайшли відображення в наукових розробках Л.В.Артемової, Г.В.Беленької, О.Л.Богініч, Н.В.Гавриш, К.Л.Крутій, М.А.Машовець, Т.І.Поніманської та ін.

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені. Проаналізувавши вищезазначені наукові дослідження, ми припускаємо можливість конструктивних змін у моделюванні процесів професійної

www.osvita.org.pl

підготовки вихователів ДНЗ та вчителів початкової освіти в контексті нових підходів до освіти.

В широкому трактуванні дефініція «моделювання» розглядається як категорія, що характеризує один із найважливіших шляхів людського пізнання. У філософському сенсі «модель» тлумачиться як умовний образ, схема, опис будь-якої системи об'єктів, яке відображає взаємозв'язки знань про об'єкти з характеристиками вказаних об'єктів [6].

Моделювання педагогічних процесів професійної підготовки має низку особливостей: моделювання тісно пов'язане з науковим пошуком; описує структуру об'єкта, процес його функціонування і розвитку (статична і динамічна моделі); відтворює зв'язки, тенденції процесів, що дозволяє оцінити їх стан, зробити прогноз, прийняти доцільне рішення.

Формулювання мети та завдань статті. Метою цієї статті є з'ясування можливості моделювання природничо-математичної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, визначення складових її якості.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. Основним засобом проектування професійної підготовки педагогічних кадрів для дошкільної галузі виступає структурно-функціональна модель. Структурними компонентами моделі, взаємодія яких забезпечує її цілісність і функціонування, є цільовий, змістовий, технологічний та результативний. В умовах сьогодення постає питання оновлення змісту навчання, який визначено в освітньо-кваліфікаційних характеристиках стандартів освіти. Обсяг і характер змісту визначається цілями і завданнями, що відповідають потребам суспільства, типом і рівнем вищого навчального закладу, змістом навчальних планів, навчальних дисциплін, а також віковими та індивідуальними можливостями майбутніх фахівців дошкільної галузі.

www.osvita.org.pl

Зупинимося на характеристиці навчальних планів підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку та учителів початкової школи. Структура навчальних планів напрямів підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» та 6.010102 «Початкова освіта» складається із визначених циклів: гуманітарної та соціально-економічної підготовки; математичної та природничо-наукової підготовки; професійної та практичної підготовки. Перелік навчальних дисциплін у кожному із циклів дещо відрізняється, однак загальні тенденції їх інтеграції простежуються – навчальні дисципліни загально дидактичного спрямування, блок психолого-педагогічних дисциплін, фахові навчальні дисципліни та педагогічна практика. Центральне місце у поставленій проблемі займає питання інтеграції знань. Для вихователя дітей дошкільного віку і для вчителя початкової школи характерна своєрідна «енциклопедичність» знань, адже для дітей (особливо дошкільного віку) педагог – це та доросла людина, яка здатна дати або допомогти знайти відповідь на будь-яке запитання, підтримати, підказати шляхи вирішення «проблеми». Тому інтеграція виступає провідною формою організації змісту освіти, що базується на «всезагальності та єдності законів природи, цілісності сприйняття суб'єктом навколишнього середовища» [4, 189].

Розглянемо вищевикладену тезу на прикладі навчального плану напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Зупинимося на психолого-педагогічному циклі підготовки, в якому представлено блок «Педагогіка» («Вступ до спеціальності», «Педагогіка загальна», «Педагогічна творчість»), блок «Психологія» («Психологія загальна», «Психологія дитяча», «Етнопсихологія», «Психологія педагогічна»). Таке оформлення теоретичних курсів презентує спробу взаємозумовити педагогічну теорію та практику. Однак, при розробці сучасних навчальних планів втрачено принцип єдності

www.osvita.org.pl

педагогічних теоретичних курсів і практики в дошкільних навчальних закладах. [3]. І це є одним із протиріч сучасного моделювання процесу професійної педагогічної підготовки у ВНЗ. Хоча науковцями вишів усвідомлюється той факт, що педагогічна практика – об’єктивний системоутворюючий фактор підготовки студентів [3]. На сьогоднішній день це протиріччя вирішується посиленням «педагогізації» підготовки майбутніх педагогів через орієнтацію спеціальних навчальних дисциплін на майбутню кваліфікацію фахівця, звернення уваги на методичну підготовку, співвідношення теоретичної та практичної складових професійно-педагогічної підготовки, збільшення навчального часу (кредитів) на дисципліни психолого-педагогічного циклу у змісті підготовки (Н.М.Дем’яненко, В.К.Майборода, В.О.Огнев’юк, О.М.Пехота та ін.) [5, 27]. Водночас варто не забувати й про те, що майбутній дошкільний педагог для вирішення професійних задач потребує глибокого вивчення психологічних дисциплін, що, в свою чергу, породжує своєрідну «психологізацію» змісту освіти. Особливості «психологізації» діяльності сучасного вихователя дітей дошкільного віку розкриваються у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних психологів.

Інтегративна модель підготовки майбутнього дошкільного педагога тільки шляхом «педагогізації» та «психологізації» змісту освіти була би неповною та неефективною через відсутність такого складника, як методична підготовка студента. Методичні знання є тим надійним містком, що об’єднує теорію з практикою, формує головну якість педагога-дослідника – уміння бачити альтернативи. Високий науковий рівень методичної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти сприятиме формуванню в нього експериментально-дослідницької позиції, що стане ключовою в його педагогічній культурі. Аналізуючи перелік навчальних дисциплін методичного

www.osvita.org.pl

спрямування в навчальному плані підготовки за напрямом 6.010101 «Дошкільна освіта», відзначаємо необхідність узгодження їх з основними освітніми лініями Базового компоненту дошкільної освіти. Досвід підготовки майбутніх вчителів початкової школи напряму 6.010102 «Початкова освіта» за новими Державними Галузевими стандартами вищої освіти (2012 р.) у повній відповідності до Державних стандартів початкової освіти (2012 р.) свідчить про ефективність такого підходу (опитування, анкетування студентів у ході педагогічної практики в школі та після її закінчення). Так, назва навчальної дисципліни відповідає назві освітньої галузі – «Освітня галузь «Мова і література» – «Методика навчання освітньої галузі «Мова і література»: «Методика навчання української мови», «Методика навчання російської мови», «Методика навчання іноземної мови», «Методика навчання літературного читання», «Каліграфія»; «Освітня галузь «Математика» – «Методика навчання освітньої галузі «Математика» і т.п. Зазначимо, що природно, зміст навчальних дисциплін значно перевищує за обсягом зміст, запропонований у Державному стандарті початкової освіти. Крім того, навчальні дисципліни двох попередніх циклів плану інтегруються до фахових методик. Зокрема, розглянемо «Методику навчання освітньої галузі «Математика»: так, у циклі математичної та природничо-наукової підготовки передбачено вивчення такої навчальної дисципліни, як «Математика», що значно посилює підготовку до викладання названого предмета в школі.

Ми плануємо провести більш глибоке вивчення отриманих перших результатів реалізації такого підходу до організації освітнього процесу з метою виявлення здатності студента ще на етапі навчання проектувати власну педагогічну технологію.

www.osvita.org.pl

То ж на часі переосмислення та оновлення навчальних планів підготовки майбутніх фахівців дошкільної галузі. Нас, зокрема, цікавить можливість поглиблення та інтеграції змісту природничо-математичної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Виходячи з цього, зазначаємо, що в навчальних планах професійної підготовки майбутніх дошкільних педагогів така навчальна дисципліна як «Математика» – відсутня. Серед фахових методик дошкільної освіти тільки одна методика, а саме «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень», є односкладовою за змістом на відміну від інших, що презентують зміст у двох площинах: профільному (мистецькому, природничому, тощо) і методичному (технології донесення змістового вираження дітям різного дошкільного віку).

Порівняємо: «Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей дошкільного віку з природою» – осмислюються, перевіряються, систематизуються знання з ботаніки, зоології, екології, географії, землезнавства тощо з тим, щоб не стільки засвоїти необхідну інформацію, а з метою формування потреби в інтелектуальних зусиллях щодо її відбору, критичне і творче мислення щодо презентації її дітям, вміння навчати дітей отримувати як інтелектуальне, так і естетичне задоволення від спілкування з природою, розвивати у них моральні якості тощо.

«Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей дошкільного віку» як навчальна дисципліна характеризується подібними бінарними підходами.

На перший погляд математика, як точна наука, не є найнеобхіднішим компонентом дошкільної дидактики, і тому не виникає потреби розглядати цю дисципліну серед інших. Однак, якщо пригадати історію, математика протягом багатьох століть була гуманітарною дисципліною. Всесвітньо відомий

www.osvita.org.pl

математик і фізик Джон Нейман (1903—1957рр.) вважав, що математика, як і мистецтво, послуговується виключно етичними мотивами. Серед відомих історичних фактів: естетична система Спінози побудована на засадах геометрії; обґрунтовуючи гармонію Всесвіту, Декарт, Кант, Лейбніц використовували не тільки фізику, астрономію, філософію, а й математику. Піфагор створив власну школу мудрості, поклавши в її основу два мистецтва – математику і музику. Він вважав, що гармонія чисел схожа на гармонію звуків. Перша жінка-математик Софія Василівна Ковалевська, яка широко відома ще й своїми літературними талантами, так говорила про математику: «Це наука, яка потребує дуже багато фантазії; не можна бути математиком, водночас не будучи поетом у серці».

Такий побіжний екскурс у розвивальні можливості математики стверджує необхідність перегляду як назви навчальної дисципліни «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку», так і її змістового наповнення. На наш погляд, доцільно представити назву навчальної дисципліни в такому варіанті: «Основи математики та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку». Зміна назви дозволила б коректувати зміст навчальної дисципліни, значно поглибивши уявлення власне самих студентів про математичні поняття, категорії, дії та операції, систематизувавши в цьому інформаційному полі знання з арифметики, елементарної геометрії, астрономії, фізики і т.п. – тобто тих наукових галузей, що представлені в БКДО та програмах розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку. Зважаючи на думку В.І.Вернадського, яку ми вибрали як епіграф, дозволимо собі стверджувати, що запропоновані нами зміни будуть корисними у формуванні професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

www.osvita.org.pl

Висновки, рекомендації, перспективи подальших досліджень.

У формуванні професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку важливими завданнями є: мотивація до постійного самоудосконалення з опорою не тільки на раціональну, а й емоційно-почуттєву сферу, визначення важливих життєвих перспектив, розуміння цілісності особистості дитини та її постійний розвиток. До подальших досліджень відносимо розгляд можливостей широкого використання ІКТ у реалізації засвоєння студентами змісту інтегрованих навчальних дисциплін природничо-математичного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: МОН України, 2012. — 26 с.
2. Очень открытые задачи, или математика для дошкольников/ И.Б.Стеценко, М.А.Машовец — СПб: Речь, Образовательные проекты; М.: Сфера, 2012. — 126с.
3. Горопаха Н.М., Поніманська Т.І. Педагогічна практика за вимогами кредитно-модульної системи/Н.М.Горопаха, Т.І. Поніманська. — К.: Видавничий дім «Слово», 2009. — 280с.
4. Дем'яненко Н.М., Важинський І.П. Ретроспектива педагогічної освіти в Україні (XIX – початок ХХст.). — М., 2002. — 240с.

www.osvita.org.pl

5. Прудченко І.І. Традиції і інновації у навчально-виховному процесі вищого закладу освіти/ Історико-педагогічні студії: Науковий часопис/Гол. ред. Н.М.Дем'яненко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – Вип.1. – С.26-41.
6. Философский энциклопедический словарь. – М., 1989. – 815с.